

B İ B L İ Y O G R A F Y A

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL, *Sanata Dair* (Türk Şair ve Edipleri), c. 111, İstanbul, Maarif Basımevi, 1955, 314 sahife, 410 kuruş.

Halid Ziya Uşaklıgil'in makale ve musahabelerini topladığı *Sanata Dair* adlı eserinin birinci ve ikinci ciltleri, vefatından yedi-sekiz yıl önce basılmıştır¹; eserin üçüncü cildi, müellifin ölümünden on yıl sonra, 1955 yılının son günlerinde neşredilmiş bulunuyor. Biz bu yazımızda, "Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı'nın 18 Ekim, 1949 tarih ve 86 sayılı kararı ile, Bilim Eserleri serisinde yayımlanması kararlaştırılmış ve Yayım Müdürlüğü'nün 22 Kasım, 1949 tarih ve 1515/451 sayılı emriyle birinci defa olarak 3000 sayı" basılan üçüncü cilt üzerinde durarak, birinci kısımda eserin muhteşemliğini tanıtmaya, ikinci kısımda ise tab'ı ve tertibi hakkında izahat vermeğe çalışacağız.

I

Sanata Dair'in üçüncü cildi altmışyedi makale ve musahabeyi içine almaktadır. Dil ve imlâ mes'eleleri, kitap tenkidleri, bazı şair ve muharrirlere dair teahhüsler, edebî ve psikolojik bahisler bu musahabe ve makalelerin mevzularını teşkil ediyor; bunlar dışında birkaç mektuba da rastlıyoruz.

1. Dil ve imlâ mevzuundaki makaleler oldukça kabarık yekûndadır. Müellif, zihnini işgal eden, hal çarelerini de düşündüğü mes'eleleri ele alıyor. Arapça'dır diye *sarf*, *nahv*, *istilah* kelimelerini bırakarak, *sarf* yerine Yunanca'da yazı mânasına gelen *gramma* kelimesinin Fransız kalıbına konulmuş bir şekli olan *gramer*'in kullanılmasını, aslı Yunanca iki kelimedenden teşekkül eden *Syntaxe* (Sintaks)'ın *nahv*, *istilah* mukabili de *terme* kelimesinin tahrifle *terim* hâlinde kabulünü hayretle karşılıyor. Onu hayrete düşüren şey yıllardanberi alışılan kelimelerin, Arapça'dır diye terkedilirken, yerini Yunanca kelimelerin almasıdır. Aynı mülâhaza ile, Türk yazısı Arap harflerinden teşekkül ettiği zaman baştan iki harfe dayanılarak *Elifbe* denildiğini, Lâtin harflerinin alınmasını müteâkip Yunanca'nın *Alpha*, *Beta*'sından meydana gelen *Alfabe* yerine, Türk yazısının ilk üç harfine istinaden *A. B. C* denilmesinin bünyemize uygun düşeceğini ileri sürmektedir. Esasen Fransızlar da kendi yazıları için *A. B. C* istilahını kullanır ve bizim harflerimizden farklı olarak onlar

¹ Her iki cilt, İbrahim Hilmî Kitabevi tarafından İstanbul'da basılmıştır: C. I, Şirket-i mürettebiye Matbaası, 1938, 151 sahife, 50 kuruş; c. II, ayn. matbaa, 159 sahife, 50 kuruş. Edebiyat, musiki, sanat mes'eleleri, dil ve terceme sahasındaki makale ve musahabelerden yirmibeşi birinci, yirmialtıncı ikinci ciltte yer almıştır. Birinci ve ikinci ciltler pek tabii olarak aynı büyüklüktedir; Maarif Vekâleti'nin neşri üçüncü cilt, diğer ciltlerden beş santim kadar büyük boyda basılmıştır.

son harfi *s* telâffuz ederler. Diğer milletlerin tuttuğu yoldan faydalanarak Türk yazısına *Alfabe* değil, A. B. C denilmesinin daha yerinde olduğu kanaatindedir ².

“Türk A. B. C’sinin şu *b, c, d* harfleri sakat çocuklarıdır. Esasen hilkatleri pek sağlam olan bu çocuklar, nasılsa bizim hususî bir görüşümüze göre koşsunlar, otursunlar, yürüsünler diye bir terbiye usulüne mahkûm tutulmuşlar ve bunun neticesi ile malûl bir hale gelmişlerdir. Onlara denilmiş ki siz falan ve filân takdirlerde *b, c, d* olmayacaksınız ve bu emri alalıdanberi onlar da şaşırarak oldukça karışık bir vaziyette kalmışlar” cümleleri ile başlayan makalede, bahsi geçen harfler yüzünden imlâda ortaya çıkan karışıklık, sarfa ait kaidelerin de bu yüzden ihlâli misaller verilerek anlatılmaktadır. Yeni Türk yazısında, Arap harflerinde *hemze* ve *avn* (ع، ا) ’ın yerini tutan bir şeklin bulunmaması, bu eksikliğin Türkçe’yi telâffuz bakımından bozduğu, imlâ sabit bir hal almadıkça lûgat ve sarf kitabı yapılmayacağı Halid Ziya’yı düşündüren, bâzı makalelerine ana fikir teşkil eden mevzulardır. ³

2. Müellifin ifadesine göre Maarif Vekâleti, “Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde doçent olan Dr. Tahsin Banguoğlu isminde genç bir mütehasşısı me’mur ederek, 1940-41 ders yılında bütün okullarda gramer dersleri ana kitabı için anket olmak üzere bir kitap yazdırmış ve bunu Türk lisaniyatçıları ile edib, şair ve muharrirlerinin, Türkçe ve Edebiyat öğretmenlerinin tenkidine bırakmış”, adı geçen eser Halil Ziya Uşaklıgil’e de gönderilmiştir. Dil ve imlâ hakkındaki makalelerden yanılmıyorsak onyedisi, Tahsin Banguoğlu’nun grameri münasebetiyle tahlil ve mütalâalardır ⁴.

3. *Sanata Dair*’in üçüncü cildinde Abdülhak Şinâî Hisar’ın *Fahim Bey ve Biz*, Turhan Tan’ın *Patrona Halil*, Mebrure Samî Karay’ın *Gurbetteki Kadın*, İsmail Habib’in *Avrupa Edebiyatı ve Biz*, İbrahim Alâeddin’in *Acular*, *Söz Oyunları* adlı eserleri hakkında bibliyografya makaleleri vardır. Roman ve hikâye sanatına hakkıyla vâkif, bu nev’in Türk edebiyatına en güzel ve orijinal örneklerini kazandıran Halid Ziya Uşaklıgil, sahası dışında bir eseri, meselâ İsmail Habib’in *Avrupa Edebiyatı ve Biz* adlı kitabını ele alınca tamamıyla indî, müsbet esaslara dayanmayan birkaç hükümden sonra eser ve müellifine dair tehasşüslerine yer vermektedir; yukarıda kaydettiğimiz hikâye ve romanlar münasebetiyle yazdığı makalelerde ise, vak’alar, kahramanlar, eserin nev’ine has teknik meziyetleri, noksanları münasebetiyle kıymetli tahlil ve tenkidlerine şahit oluyoruz ⁵.

4. Halid Ziya Uşaklıgil’in Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret, Ali Ekrem, Sabri Esad, Mehmed Rauf, Refik Ahmed, Hüseyin Suad, Besim Atalay, Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi başlıklı yazıları tetkik ve araştırma mahsulü değil, yer yer kıymetli hatıralarını da içine alan tehasşüslerdir; müellif bunlarla nasıl tanıştığını, musaha-

² *Niçin Sarf Yerine Grammaire, İstilah Yerine Terim, İmlâ Mes’elesinde Yapılması Zarurî Olan Değişiklikler* (S. 1-7).

³ *Türk A. B. C’sinin Sakat Çocukları : B, C, D; ε ve ا* başlıklı makaleler (S. 8 v.d.).

⁴ S. 25-79. Bahsi geçen kitabın adı *Anahatlarla Türk Grameri*’dir (Maarif Basımevi, İstanbul, 1940).

⁵ Sırasıyla bk., s. 208, 217, 221, 226, 135.

belerini, karakterlerini, hususî hayatları ile alâkalı bâzı hatıralarını canlandırıyor. Eserlerinden hatırlayabildiklerini zikrederek, kendisine en çok te'sir eden parçalar üzerinde duruyor. *Kırk Yıl* isimli hatıratında da Cenab, Fikret, Ali Ekrem'e dair hâtıra ve intibalarına yer vermişti; *Sanata Dair*'in üçüncü cildindekilerde kısmen aynı şeylerin tekrarlandığını, daha ziyade onlardan farklı hatıra ve tehasüslerin izlerini görüyoruz. Te'sirli, câzip bir ifade ile kaleme alınan bu musahabeler, malzeme cihetinden de çok alâka vericidir; bedîî kıymetleri yanında gerek müellifin, gerek adı geçen kimselerin haltercemeleri hakkında kıymetli malzemeyi ihtiva etmeleri, bu samimî musahabelere bir vesika değeri de kazandırıyor ⁶.

5. Roman ve hikâye yazmakla müşahede kudretini inkişaf ettiren, muhitindeki hâdiselerle yakından alâkadar ve zengin bir hatıra hazinesine malik bulunan, yeni neslin eserlerine bigâne kalmayan Halid Ziya, makale ve musahabe mevzuu bulmakta güçlük çekmez. Sokaklarda, tramvaylarda rastladığı tahsil çağında gençlerin, Lise talebelerinin nezahetten uzak konuşmaları, dilinin bozukluğu kadar vezni, kafiyesi, şekli de bozuk ve bir mâna da ifade etmeyen şiirler, bol bol neşredilen, fakat kıymetten uzak hikâye ve romanlar, fikir almak için İstanbul Üniversitesi Edebiyat Şubesi'nden bir gencin kendisine müracaatı ve neler konuştuğu, muteriz bir dostu musahabelerine mevzu teşkil eder ⁷. Üslup, sanatta teknik, temsil kudreti, kelimelerin yarattığı hayaller, Türkçe'nin zenginliği ve sade yazmanın bayağılığa düşmek demek olmadığı, tiyatro eserleri için terceme mi, tatbik mi daha uygun olduğu, manzum tiyatro v.b. sanat ve edebiyat bahisleri üzerindeki makale ve musahabeleri de az değildir ⁸. Bir İngiliz hakiminin *Gülmenin Şekilleri, Sebepleri, İnkişafı ve Kıymeti Hakkında Tecrübe* isimli kitabının bir fıkrasındaki hükme dayanarak edebiyatta mizah üzerinde durur. Resim, musiki, mimarî eserler karşısında hayallerimizin nasıl faaliyete geçtiğini, herhangi bir şeye verecek cevabın o esnada değil, iş işten geçtikten sonra akla geldiğini alâka uyandıran misallerle izah ettiği psikolojik makalelerine de rastlıyoruz. Sonuncuda, Fransızlar'ın birşeyin sonradan akla gelmesi mânasına *l'esprit de l'escalier* ta'birinin karşılığı olarak *merdivenin fikri* ifadesini kullanmıştır ⁹.

6. *Sanata Dair*'in üçüncü cildindeki mektuplardan biri İsmail Habib'in edebiyat kitabı hakkındaki tenkidleri dolayısıyla Mustafa Nihad Özön'e, Suud Kemal Yetkin'e yazılanı, eserlerini nasıl yazdığı ile alâkalı suallere cevaben kaleme alınmıştır. Türk Dil Kurumu'nda çalıştığını tahmin ettiğimiz bir ahabına yazdığı mektubu ise, T. D. Kurumu'nun *İmlâ Kılavuzu Üzerine Önastar* isimli risaleyi neşri sebebiyle yazılmıştır; *Merdud Harf* başlıklı bu yazısında Türk harfleri arasında q harfinin yer almamasının meydana getirdiği ve getireceği mahzurları misallerle izaha çalış-

⁶ Bu on musahabe kitabın sonunda yer almıştır (S. 234-313).

⁷ *Konuşma Dili, Yeni Bir Salgın, Nasıl Okunmalı, Hikâye Bolluğu, Şaşırılmış Genç, Mes'ele Nedir* (S. 115, 120, 129, 146, 177, 181, 189 v.d.).

⁸ *Üslûb Nedir, Teknik Kelimesi, Temsil Kudreti, Kelimelerde Hayal, Lehce Darlığı, Edebiyatta Varlık, Terceme mi Tatbik mi, Sahnede Nazım* (S. 87, 111, 95, 99, 103, 107, 166, 162 v.d.).

⁹ *Niçin Güleriz, Hayalin Vazifesi, Merdivenin Fikri* (S. 131, 154, 192 v.d.).

muştur. Hususi değil, herkesin okuması için yazılan bu açık metuplar, Halid Ziya'nın eserlerini nasıl yazdığı ve dil hakkında kıymetli mütalâalarını aksettirdiğinden mühimdir ¹⁰.

II

Sanata Dair'in üçüncü cildi, Halid Ziya Uşaklıgil'in vefatından on yıl sonra basılmış bulunuyor. İhtiva ettiği yazılar acaba müellif mi, yoksa ölümünü müteakip ailesi tarafından mı Maarif Vekâleti'ne tevdi olunmuştur? Bu makale ve musahabelerin hepsi, veya birkısmı evvelce neşredilmiş midir? Neşredilenlerin veya matbu olmayanların müsvedleri müellifin kendi yazısı ile midir? Eserde bu gibi meçhulleri halledebilecek bir mukaddime ararken, ilk sahifede müellifin *İmlâ ve Sarf* başlıklı makalesi ile karşılaşırız. Kitabın bir indeksi, hattâ fihristi de yoktur.

Propaganda maksadı ile film veya âmiyâne romanların başlıkları hariç, başlıkların vazifesi, o yazının veya kitabın muhteviyatını aksettirmesi mu'tattır. Kitabın kapağında *Sanata Dair*-III ibaresinin altında parentez içerisinde kaydedilen *Türk Şair ve Edipleri* adının muhteviyatıyla alâkası yok denilecek kadar azdır. Roman ve hikâyelerinde, her nevî eserinde işlediği fikri tam mânasıyla canlandıran başlıklar bulan Halid Ziya'nın altmışyedi makale ve musahabeden ancak onu *Türk Şair ve Edipleri* hakkındaki *Sanata Dair*'in üçüncü cildine *Türk Şair ve Edipleri* adını verdiğini zannetmiyoruz.

Eserin, iç kapağındaki kayıttan "Bilim eserleri serisinde yayımlan"dığı anlaşılıyor. İlmî yazıların hususiyetinden bahsedecek değiliz: yalnız, ilimle hiçbir alâkası bulunmayan san'atkâr Halid Ziya'nın bu eserindeki makale ve masahabelerinin, ver yer hatıralarını da içine alan şahsî görüş ve düşüncelerinden başka bir şey olmadığını gözönüne alarak eserin neden ilim serisine dâhil olduğunu anlayamadığımızı söylemekle iktifa edelim.

Eserin baştan beş formasını ayrı ayrı başlıklar altında imlâ, sarf ve nahv mevzu-lu müstakil makaleler teşkil ediyor. *Sanata Dair*'in üçüncü cildi gibi münferid makale ve musahabelerden ibaret bir kitaptaki parçaların sıra ile okunmaması tabii olmakla beraber, baş kısımdaki bu yazılar sıra takip etmeksizin okunduğu takdirde birşey anlamak mümkün değildir; çünkü her müstakil makalenin ekseriya başında, bazar herhangi bir yerinde rastlayacağınız: "Kılavuz kitabında isimlerde tasrif kaideleri pek toplu olarak kısaca izah olunmuştur", "Kılavuzda izafetten bahsedilirken..", "Bu yazımızda buraya kadar kılavuzda çizilmiş olan yolu takip ettik" gibi cümlelerden ne kastedildiğini, ancak *Maarif Vekâleti'nin Güzel Bir Teşebbüsü* başlıklı yazıyı okuduktan sonra sezmeğe kaabildir. Halid Ziya'nın *kılavuz* kelimesinden kasdı, Tahsin Banguoğlu'nun *Anahallariyle Türk Grameri*'dir. Makalelerden onyedisinin adı geçen gramer hakkında mütalâalar olduğunu, bunlarla Tahsin Banguoğlu'nun gramerini

¹⁰ *Bir Açık Mektup, Altı Soru, İmlâmız - I. Merdut Harf, İmlâmız - II. Türk Dil Kurumu Kâtibine Açık Mektup* (S. 138, 142, 196, 200 v.d.). Sonuncu mektup, İbrahim Necmi Dilmen'e hitaben yazılmıştır.

karşılaştırma suretiyle kavrayabildik.¹¹ *Anahatlariyle Türk Grameri*'nin başında *Fonetik* bahsi vardır; yanılmıyorsa, *Sanata Dair*'in baştan ilk yedi makalesi de, adı geçen gramer hakkındaki mütalâalara bir mukaddime olabilir¹². Bu yazıların muhteviyatı anlaşılmiş bulunsa idi, aynı kitaba ait tenkidî düşüncelerin muhtelif kısımlarının müstakil makaleler halinde değil, birbirinin devamı olduğu fikrini uyandıracak tarzda tertibi icabederdi.

Halid Ziya'nın diğer eserleri gözden geçirilince, kendine has bâzı imlâ hususiyetleri bulunmakla beraber, tashih hususunda titiz bir muharrir olduğu görülür; hayatta iken basılan eserlerinde pek az hataya rastlarız. *Sanata Dair*'in üçüncü cildinde ise mütenevvi yanlışlar yer alıyor. Alelâde kelimeler, eser, şahıs ve yer adları, manzum parçalar ve terkipler, noktalama işaretleri çok yanlıştır; bazan aynı kelimenin birbirinden farklı muhtelif yanlış şekillerine şahit oluyoruz. Okuyanları bilgi bakımından da yanlış yola sevkedecek olan hatalar, aşağıdaki misaller vasıtasıyla daha iyi anlaşılacaktır:

a. Tearruz, mevkie, takti', müsaade, tevcih, nükte, kitabet, malûmat, vakia, vukuuna, mişvar v.b. alelâde kelimeler, eserde *tearuz*, *mevkiye*, *takti*, *müsade* *tevcig*, *nukte*, *kîtabet*, *mâlumat*, *vakaa*, *vukuna*, *mişvar* şeklindedir.¹³ Kelimelerin imlâsında da bir müvazene görülemiyor; aynı sahifede bile kalimelerin imlâsı birbirinden farklıdır: Mübahase-mübahasa; âkibeti-akıbeti; Operétte, operet, operétte; harb , harp..¹⁴

b. Rezaizade Ekrem'in *Takdir-i Elhan*, Cenab'ın *Hac Yolunda*, Ahmed Midhat'ın *Lâtaif-i rivayât*, Sabri Esad'ın *Odalar ve Sofalar*, Alexandre Dumas Père'in *Monte-Cristo* adlı eserleri *Takdir-i İlhan*, *Haç yolunda*, *Letaifi rivayet*, *Odalar ve sofralar*, *Montecristo* şeklinde yazılmıştır. Halid Ziya'nın bir tiyatro eserinin adı ayrı ayrı üç şekil arz ediyor: Fruzan, Frûzan, Fûruzan¹⁵. Koçi Bey, Louis, Hârizmşâh, Hâmid, Leoncavallo, Mascagni, Âzmâyiş (Bir kadın ismi), Odéon'da, Concordia (Odéon ve Concordia, H. Ziya'nın gençliğinde İstanbul'da opera ve operet temsil olunan yerlerdir) şahıs ve yer isimleri Koço Bey, Louyis, Harzımşâh, Hamid, Léon Cavalho, Mascağni, azmayış, Ode onda, oncordia şeklini almıştır¹⁶.

c. Bu gün terkipleri, atf "ve" lerini, nisbet ve mef'ul eklerini, vezin icabı uzatılan heceleri yazabilmek için muayyen kaidelerimiz vardır; bunlara riayet suretiyle en ağır metni doğru olarak yazabiliyoruz. *Sanata Dair*'in üçüncü cildinde terkipler, atf "ve" leri, mef'uller muayyen bir mefhum olmaktan çıkmış, bilhassa şiirlerde,

¹¹ S. 25-82.

¹² S. 1-22.

¹³ Yanlışların bulunduğu sahife ve paragraflar için sırasıyle bk., s. 15, p. 1, 5; s. 90, p. 4; s. 187, p. 3; s. 121, p. 6; s. 238, p. 4; s. 235, p. 1; s. 269, p. 12; s. 257, p. 3; s. 191, p. 4; s. 131, p. 1; s. 253, p. 3.

¹⁴ S. 117, p. 1; s. 218, p. 1; s. 220, p. 3; s. 282, p. 6; s. 283, p. 1; s. 115, p. 3, 4; s. 241, p. 8.

¹⁵ S. 183, p. 1; s. 240, p. 1. s. 148, p. 4; s. 280, p. 3; s. 148, p. 3; s. 140, p. 9; s. 167, p. 6; s. 243, p. 8.

¹⁶ S. 231, p. 4; s. 125, p. 6; s. 91, p. 1; s. 162, p. 2; s. 282, p. 7; s. 295, p. 4; s. 282, p. 6.

mânası kaybolacak kadar bozuk ve *zira bu terazu bu kadar siklet çekmez* gibi kelimece noksan mısralar da mevcuttur (S. 250).

Eserdeki nisbet edatlarının, terkiplerin, atf “ve” lerinin nasıl tesbit edildiği hakkında fikir verebilmek için bunlardan bazılarının önce doğru, sonra yanlış şekillerini kaydediyoruz: Zihni meleke, edebî hayat, ufk-ı ruh, kalb-i alil, Kâve-i zâlim, Hazine-i fûnun, manzara-i sefalet, burc-i eshar, ihrak-ı bi’nnar, sehl-i mümteni’, hey’et-i ictimâ, kût-ı ziya, kavs-i ateş, hayat-ı hazin, hâr-ü nâlende, (Zihni meleke, edebi hayat, ufku Ruh, kalb’i âlil, Gavei Zalim, Hazinei Fûn’un, manzara’i sefalet, bürcü es’har, ihrak binhar, sehl-i mümteni’, heyti içtima, kûtu ziya, kavsi ateş, hayatı hazin, hâ-rü nâlende) ¹⁷. Verdiğimiz bu misallerin, dikkat edilirse birçok yanlışları birarada ihtiva ettiği görülür. Edebiyat-ı cedide ve Servet-i fûnun terkiplerinin birbirinden farklı altı türlü şekli mevcuttur:

Edebiyat-ı Cedide, Edebiyyat-ı Cedide, Edebiyat-ı Cedîde, edebiyatı cedide, Edebiyatı Cedide, Edebiyatı-Cedide; “Servet-i” fûnun, Servet-i Funun, Serveti-Fûnün, Servetifunun, Servetifûnun, Servet-i Fûnun ¹⁸.

d. Mütenevvi yanlışlar dolayısıyla ifadenin mânasını kaybettiği cümlelere de maalesef rastlanmış bulunuyoruz:

Orhan Seyfi hakkındaki makalede mevcut “Vezninin öyle bir *tarabı* var ki aruz mudur, hece midir, sizi araştırmağa sevk ediyor” cümlesinin mânasını, Halid Ziya’nın ahenk yerine *tarab* kelimesini kullanma temayülünü bilmeyenler anlayamazlar; *tarab* kelimesi aynı paragrafta dört defa *tarab* şeklinde tekrarlanıyor ¹⁹. Hikâyeleri ilham eden hadiseler anlatılırken geçen “..artık bir irade ile, bir doğurmağa müştak *hami* ile ilâd hadisesi vukua gelmiştir” cümlesindeki *hami* kelimesi, aslında *haml* olsa gerektir ²⁰. Aşağıdaki cümlede yer alan *izah* kelimesinin *ikaz* olduğu çok muhtemeldir: “İçlerinde manzume yazmakta muvaffak olamayacaklarını tahmin ettiklerimden birkaçını *izah* etmekten çekinmedim; hattâ bunlardan tavsiyemi kabul edenler oldu ²¹”. Halid Ziya, Fikret tarafından Mehmed Rauf’un yazılarının nasıl tashih edildiğini anlatırken, “Fikret o sırada Hisar yakınında kendisiyle beraber kaleminin ucuyla dokunur ve onlara daha salim bir şekil verirdi” diyor. Bu cümledeki *Hisar yakınında* ifadesinden bir mâna çıkmıyor ²²; bu, müellifin, Fikret’in evini kasden kullanma itiyadında olduğu *Hisar yalısında* olabilir.

Üslûb Nedir başlıklı makalede son devir hikâyecilerinden bahsedilirken Esad Faik adı geçiyor ve müteâkip paragrafta bu ismi Faik Esad şekline giriyor ²³. Faik

¹⁷ S. 249, p. 7; s. 282, p. 2; s. 248, p. 4; s. 297, str. 9; s. 297, p. 3; s. 237, p. 6; s. 245, p. 1; s. 181, p. 1; s. 216, p. 1; s. 115, p. 2; s. 246, p. 1; s. 245, p. 5; s. 296, p. 6; s. 297 str. 10.

¹⁸ S. 240, p. 7; s. 286, p. 4, 5; s. 117, p. 3; s. 239, p. 4; s. 239, p. 6; s. 286, p. 3; s. 253, p. 6, s. 241, p. 7; s. 296, p. 3; s. 117, p. 3; s. 183, p. 1.

¹⁹ S. 309, p. 5.

²⁰ S. 143, p. 4.

²¹ S. 120, p. 2.

²² S. 286, p. 3.

²³ S. 93, p. 5,6.

Esad, 1902'de vefat eden Andelib mahlâslı şairdir; müellif son neslin hikâyecileri arasında Faik Esad'dan bahsetmiş olamaz. Yeni nesil hikâyeye muharrirlerinden Esad Faik diye biri bulunmadığına göre, bu isim Esad Faik veya Faik Esad değil de bir üçüncü isim, meselâ Said Faik midir? Bunu anlayabilmek için metnin aslına müracaattan başka çare kalmıyor.

"...böyle giriş ve duyuş farklariyle başlayan bir izdivaç, eğer iki tarafın birbirine *örüş* müteakabil müsaadelerde bulunarak ikisini bir noktada buluşturacak adımlarla devam etmezse, muhakkak bir iflâs neticesine varacaktır" cümlesinde²⁴ geçen *örüş* diye bir kelimenin mevcudiyetinden haberdar değiliz. Acaba metnin aslı Arap harfleri ile midir? *Örüş* şeklinde okunan *o revîşi* veya *o revîş-i müteakabil* ifadesi midir? Cümlenin umumî mânası, biraz sonra *adım* kelimesinin geçmesi bu fikri kuvvetlendirmektedir.

"Garpte bu fıkarcılık hiçbir vakit râğbetten düşmeyerek hergün gazetelerde, mecmualarda, hattâ sahnelerde "nakildiseur" denilen sanat erbabı ellerinde devam etmektedir" cümlesindeki *nakildiseur* kelimesinin mânasını hiçbir dilin lûgatinde bulmak mümkün değildir. Cümlenin mânasına bakılırsa, herhalde, Arapça *nâkil* kelimesi nakil şekline konulmuş, *nâkil*'in Fransızca karşılığı *diseur* ile birleştirilerek, metinde görüldüğü gibi yarısı Arapça'dan galat, yarısı Fransızca garip bir kelime meydana gelmiştir²⁵.

Sanata Dair'in üçüncü cildi dikkatli bir tashihten geçmediği için bâzı cümleler birbirine karışmış, mükerrer dizilmiştir²⁶. Halid Ziya uzun cümleler yazmak itiyadında olmakla beraber, bunlarda hiçbir zaman mantıksızlığa düşmemiş, vuzuh-tan uzaklaşmamıştır; kullanacağı kelimeleri de itinayla seçer. Türkçe'ye tam mânasıyla hâkim olan müellifimizin, "Şimdi sonra yeni neslin yenilik arayan genç şairlerine geçiyorum"²⁷, "Bende de bu dostlardan epeyce vardı, zamanın rüzgürları onların hemen hepsinin şuraya buraya dağıttı ve bir çoğunun da bir defa avdet etmek mümkün olmayan yerlere kadar götürdü"²⁸, "O gün, o saatte buluştuk:— Size yetişmek için, diye başladı; kahvaltımı yarım bıraktım, bana birşeyler ikram ediniz. Bilir misiniz? Ben bir parça oluyorum"²⁹ gibi cümleler yazmayacağına muhakkak nazariyle bakılabilir.

Halid Ziya Uşaklıgil, düşünen ve fikirlerini tam mânasıyla ifade için noktalama işaretlerini yerinde kullanmak hususunda titiz bir muharrirdir. *Sanata Dair*'in üçüncü cildinde noktadan sonra küçük harflere, sonunda nokta bulunmayan cümlelere, istifham cümlesinin sonunda veyahut *ki* edatı ile başlayan rabit cümlesinden evvel noktaya, soru işaretinden sonra küçük harfle başlayan cümlelere, iki noktadan sonra bâzan büyük, bâzan küçük harfe, turnak içerisindeki cümlelerin kâh büyük, kâh küçük harfle başlaması gibi yanlış noktalama işaretlerine ve yersiz büyük, küçük

²⁴ S. 292, p. 1.

²⁵ S. 147, p. 4.

²⁶ S. 185, str. 29 v.d.; s. 187, str. 8 v.d.; s. 189, p. 3; s. 234, str. 15 v.d.

²⁷ S. 129, p. 5.

²⁸ S. 189, p. 2.

²⁹ S. 159, p. 3.

harflere sık sık rastlıyoruz; hattâ küçük harfle başlayan paragraf da mevcuttur. Ali ekrem, *göl* manzumesi gibi küçük harfle başlayan şahıs ve eser adları, Montaine-in, Schopenhauer-in misallerinde görüldüğü gibi hasisimlerin edattan tire ile ayrılması, eser adlarının, harflerin cinsi gözönüne alınmayarak bâzan siyah, bâzan italik, turnak içerisinde v.b. muhtelif şekillerde dizilmesi de okuyanların gözünü rahatsız etmekte, dikkatini dağıtmaktadır. Ehemmiyetsiz gibi görünen, fakat bir yazının iyi anlaşılması ve zevkle tâkibi için mâni teşkil ettiğini müdrük olanlarca mühim sayılan bu teknik hatalara, bazılarını yukarıdanberi misalleriyle izaha çalıştığımız mütenevvi yanlışlar da ilâve olununca, *Sanata Dair*'in ne hâle getirildiğinin tasavvurunu, bu makalemizi okumak lütfunda bulunanlara bırakıyoruz.

Sanata Dair'in ticaret maksadı ile, vesaitten mahrum herhangi bir matbaada değil, Maarif Vekâleti tarafından, teknik vasıtaları haiz bir matbaada tab'ı, gerek bilgi, gerek tertip hatalarını daha ehemmiyetli kılmaktadır. Tashihlerde kendini gösteren malûmat noksanlığı, kayıtsızlık ve lâübalilik, hayatta bulunmayan kıymetli bir sanatkârın hatırasına hürmetsizlik olduğu kadar, Maarif Vekâleti'nin diğer neşriyatı hakkında bir itimatsızlık da uyandıracığından ma'zur görülemez. Türk fikir hayatının bu gibi neşriyatın mahiyetini takdirden âciz olacak derecede aşağı bulunmadığını hatırlatırken, Maarif Vekâleti'nin bundan sonraki neşriyatında daha ciddî davranacağını, böylece ciddî mesaiyi teşvike rehber olacağını ümit etmek isteriz.

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL